

Vladimir Đuro Degan,
professor emeritus
Zagreb

ODNOS PARIŠKOGA MIROVNOG UGOVORA S ITALIJOM IZ 1947. I RIMSKIH UGOVORA IZMEĐU KRALJEVINE ITALIJE I KRALJEVINE HRVATSKE IZ 1941. GODINE

Od svoga ujedinjenja 1859. godine pa do danas Talijanska država uživa identitet i kontinuitet u svome postojanju. Do 1922. bila je parlamentarna monarhija, između 1922. i 1943. bila je monarhija pod korporativnim fašističkim režimom, a od 1946. je demokratska republika.

Dana 18. svibnja 1941. u Rimu su sklopljena tri ugovora koji su stupili na snagu samim potpisom. Bili su to:

- (i) *Ugovor o određivanju granice između Kraljevine Hrvatske i Kraljevine Italije;*
- (ii) *Sporazum o pitanjima vojničkoga značaja, koja se odnose na jadransko primorsko područje; te*
- (iii) *Ugovor o jamstvu i suradnji između Kraljevine Hrvatske i Kraljevine Italije.*

Ovdje valja napose istaknuti da od svoga ujedinjenja, dovršenog 1870. godine, Talijanska država sve do spomenutih Rimskih ugovora iz 1941. godine nikada nije toliko duboko prodrla na istočnu obalu Jadrana. Spomenutim Ugovorom o određivanju granica osigurala je sebi znatno veća područja od onih koja su joj bila obećana, iako ih nije dobila, tajnim Londonskim ugovorom od 26. travnja 1915.¹ Uz to je, u sporazumu s Njemačkom, anektirala tzv. "Ljubljansku pokrajinu" te čitavu Boku Kotorsku.

Međutim, nigdje u današnjoj talijanskoj historiografiji i u djelima iz međunarodnoga prava nema spomena tih talijanskih teritorijalnih uvećanja i promjena granica između 1941. i 1943. Naime, obje su se stranke odrekle tih ugovora odmah po sklapanju primirja Italije sa Saveznicima, objavljena 8. rujna 1943.

Poglavnik NDH već je 10. rujna 1943. svojom "Državnopravnom izjavom" jednostrano poništio sve te neravnopravne i nepravedne Rimske ugovore.

¹ Vidi o tim granicama s više pojedinosti u V. Đ. Degan: "Pravni aspekti i političke posljedice rimskih ugovora od 18. svibnja 1941. godine", *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu 2008.*, br. 2, napose na str. 272-273.

Također, pri samome sklapanju primirja sa Saveznicima talijanski se kralj bio odrekao titule etiopskoga cara i albanskoga kralja. Od tada se u Talijanskoj državi smatra da teritorijalne promjene u odnosu na "Kraljevinu Hrvatsku" nisu samo bile ništave, nego i nepostojeće te da nisu proizvele nikakve pravne učinke čak ni u doba kada su bile formalno na snazi. Ta je situacija predmet ovoga mog kratkog izlaganja.

U Mirovnome ugovoru potpisanom u Parizu 10. veljače 1947., člancima 27. i 33., Italija je priznala i obvezala se da će poštivati suverenost i neovisnost Albanije i Etiopije. Člankom 35. priznala je zakonitost svih mjera Etiopske vlade, poduzetih u poništenju talijanskih mjera u toj zemlji nakon 3. listopada 1935. Članak 31. još je izravniji, jer je njime priznala da su svi sporazumi i aranžmani između Italije i vlasti ustanovljenih u Albaniji, između 7. travnja 1939. i 3. rujna 1943, ništavi i nepostojeći.

Sličnih odredbi u tome Mirovnom ugovoru uopće nema glede Nezavisne Države Hrvatske, kao ni glede Crne Gore te tzv. "Ljubljanske pokrajine". Naprotiv, polazi se od kontinuiteta Jugoslavenske države tijekom čitavoga Drugog svjetskog rata. Člancima 3-5. određuje se nova granica s Jugoslavijom i s neostvarenim Slobodnim Teritorijem Trsta, a u člancima 11-12. predviđa se talijanska cesija područja Jugoslaviji prema novim razgraničenjima te restitucija umjetničkih, povijesnih i nekih drugih predmeta.

Time je Italija režime koje je sama stvarala na okupiranim područjima te sve sklopljene međunarodne ugovore, napose one s NDH, neizravno priznala nepostojećima. Niti jedna kasnija talijanska vlada taj stav nije dovela u pitanje.

*

Zanimljivo je to stanje razmotriti sa stajališta međunarodnoga prava, u prvom redu u odnosu na samu državu Italiju čiji identitet i kontinuitet nitko u svijetu ne dovodi u pitanje.

Sjećam se predavanja čuvenoga švicarskog profesora iz Ženeve, Paula Guggenheima na Haškoj akademiji za međunarodno pravo. Pravio je razliku između ništavih i nepostojećih akata države (*acte nul, et acte inexistant*).

Kao primjer nepostojećih akata, koji ne proizvode nikakve pravne posljedice i koje nije potrebno posebno poništavati, Guggenheim je spomenuo pasoše koje je crnogorski generalni konzulat u New Yorku nastavio izdavati i nakon Vidovdanskoga ustava Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca iz 1921. Takvi nepostojeći akti nipošto nisu usamljeni. Sjećam se da je tako početkom pedesetih godina prošloga stoljeća i poglavnik NDH u Buenos Airesu imenovao "vladu" koja je izdavala putovnice i tiskala poštanske marke.

Nasuprot tomu, ništavost nekog akta mora se podvrgnuti izvjesnoj proceduri poništavanja. Međunarodno pravo u tome pogledu razlikuje apsolutne i relativne uzroke ništavosti ugovora.

Prema Bečkoj konvenciji o pravu ugovora iz 1969. apsolutni uzroci ništavosti su oni koji se ne mogu naknadno otkloniti, a ugovor se ne može kasnije osnažiti čak ukoliko bi država koja je pretrpjela štetu i pristala da on ostane na snazi. Prema Bečkoj konvenciji radi se o sukobu ugovora s nekom imperativnom normom općega međunarodnog prava (*jus cogens*) te o pritisku na državu koji je izvršen prijetnjom ili upotrebom sile. Nasuprot tomu, pritisak izvršen na osobu predstavnika države prema članku 61. te Konvencije "bez ikakvog je pravnog učinka" te se takav ugovor smatra nepostojećim.

Relativni uzroci ništavosti nekoga ugovora, predviđeni Bečkom konvencijom, svi su ostali: korupcija predstavnika države, prijevara, bludnja, odredbe unutarnjega prava o nadležnosti za sklapanje ugovora te posebna ograničenja ovlasti za izražavanje pristanka države. Ukoliko se država koja na to ima pravo ne pozove na neki od tih uzroka ništavosti u nekom primjerenom roku, naročito ako ga bez protesta počne izvršavati, smatrat će se da je pristala na to da je ugovor u pitanju valjan.

Tako iz Mirovnoga ugovora s Italijom proizlaze tri različite situacije. Kako smo naveli, člankom 35. Italija je sa svoje strane priznala zakonitost svih mjera Etiopske vlade poduzetih u poništenju talijanskih mjera u toj zemlji nakon 3. listopada 1935. Tu se Etiopskoj vladi ostavilo na volju da neke od tih mjera ostavi na snazi. Člankom 31. Italija je priznala ništavost i nepostojanje svih sporazuma i aranžmana između nje i vlasti, koje je ustanovila u Albaniji, i to između 7. travnja 1939. i 3. rujna 1943. Ovdje je ništavost apsolutna.

Naprotiv, na području bivše Jugoslavije, a napose u NDH, Italija je svoja prava i dužnosti neizravno priznala samo kao ratni okupant. Sve organe koji su uz njezinu privolu ondje uspostavljeni smatra nepostojećima, a svi akti tih tijela bili su poduzeti u ime okupanta, koji ga pravno obvezuju, ali samo do kapitulacije Italije.

Naravno, ta normativna slika u potpunosti ne odgovara stvarnosti. Nije sasvim opravdano tu epizodu u talijanskoj povijesti smatrati nepostojećom. Na prostoru pod talijanskom okupacijom djelovale su neke *de facto* vlasti i tu situaciju i ta zbivanja između 1941. i 1943. nije moguće ignorirati. Naime, nije ispravno za neko protupravno stanje držati kao da se nije dogodilo.

Summary

Relation Between the Paris Peace Treaty with Italy of 1947 and the Rome Treaties Between the Kingdom of Italy and the Kingdom of Croatia of 1941

This short paper deals with the impact of the 1947 Peace Treaty with Italy on the three Rome Treaties concluded in 1941 by the Italian fascist régime with the “Kingdom of Croatia”. The Peace Treaty confirmed the continuity of Yugoslavia as a State during World War II. It does not mention at all the Italian gains on its territory between 1941 and its own capitulation in 1943. By this, it indirectly considers the former Treaties of 1941 as being not only void, but also non-existent.

Keywords: Peace Treaty with Italy 1947, Rome Treaties 1941, Yugoslavia, Croatia